

KİRMÂNÎ, Rükneddin

(رکن الدین الکرمانی)

Ebû'l-Fazl Rükneddin Abdurrahmân b. Muhammed b. Emîrveyh el-Kirmânî (ö. 543/1149)

Hanefî fakihî.

Şevval 457'de (Eylül 1065) Kirman'da doğdu. Burada babasından, daha sonra yerleştiği Merv'de ise Muhammed b. Hüseyin el-Ersâbendî ve Ubeydullah b. Muhammed b. Erdeşîr el-Hişâmî'den hadis dinledi. Horasan bölgesinde Hanefî âlimlerinin imamı durumunda olan Kirmânî'den ders alanlar arasında *el-Ensâb* müellifi Abdülkerîm b. Muhammed es-Sem'ânî, Tâceddin Abdülgafûr b. Lokmân el-Kerkerî, Muhammed b. Yûsuf es-Semer-kandî, Muhammed b. Abdürreşîd el-Kirmânî, Ömer b. Abdülkerîm el-Versekî bulunmaktadır. Eserleri Horasan ve Irak bölgesinde yayılmış olan Kirmânî 20 Zil-kade 543 (1 Nisan 1149) tarihinde Merv'de vefat etti.

Eserleri. 1. et-Tecrîd (et-Tecrîdü'r-Rük-nî). Fıkha dair olan eser (Murad Molla Ktp., nr. 1084) müellifin öğrencisi Tâceddin el-Kerkerî tarafından *el-Müfîd ve'l-mezîd* adıyla şerhedilmiştir (Beyazıt Devlet Ktp., Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, nr. 181). **2. el-İzâh.** Kureşî, İbn Kutluboğa ve daha sonra gelen Hanefî tabakat müellifleri, Kirmânî'nin *et-Tecrîd'e el-İzâh* adıyla bir şerh yazdığını belirtiyorlarsa da Cârullah Efendi bölümünde kayıtlı nüshanın üstüne Velîyyüddin Cârullah tarafından düşülen notta bu eserin *et-Tecrîd*'in değil *Muhtaşarü'l-Kerhî*'nin şerhi olduğu, *el-İzâh* ve ardından yazılan *et-Tecrîd*'in önsözlerinin de bunu gösterdiği belirtilmiş, dolayısıyla Kureşî ile İbn Kutluboğa'nın verdiği bilginin yanlış olduğuna dikkat çekilmiştir (Süleymaniye Ktp., Cârullah Efendi, nr. 586, Esad Efendi, nr. 964; Beyazıt Devlet Ktp., Velîyyüddin Efendi, nr. 1230; Köprülü Ktp., Fâzıl Ahmed Paşa, nr. 540; ayrıca bk. *Keşfü'z-zunûn*, II, 1635, dipnot 2). **3. Şerhu'l-Câmi'i'l-kebir.** Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî'ye ait eserin şerhidir. Yazma nüshalarında *Nüketü'l-Câmi'i'l-kebir*, *İşârâtü'l-Câmi'i'l-kebir* ve *el-İşârât ilâ nüketi'l-Câmi'i'l-kebir* adlarıyla da anılmaktadır (Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 1554, Lâleli, nr. 804; İÜ Ktp., AY, nr. 3275; ayrıca bk. Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 289). **4. Fetâvâ (Fetâvâ Ebi'l-Fazl)** (Süleymaniye Ktp., Yenîcamî, nr. 626). Kirmânî'nin fetvalarını ayrı-

ca, Rükneddin Muhammed b. Abdürreşîd el-Kirmânî diğer âlimlerin fetvaları ile birlikte *Cevâhirü'l-fetâvâ* adlı eserde bir araya getirmiş, bu eserin birçok nüshası günümüze ulaşmıştır (Süleymaniye Ktp., Bağdatlı Vehbi Efendi, nr. 586; Cârullah Efendi, nr. 921; Çorlulu Ali Paşa, nr. 266; Hekimoğlu Ali Paşa, nr. 401). Kâtib Çelebi, Kirmânî'nin *Kitâbü'l-Hayz* adlı bir eserinden daha bahsetmektedir (bk. *Keşfü'z-zunûn*, II, 1414).

BİBLİYOGRAFYA :

Sem'ânî, *el-Ensâb*, X, 401; a.m.f., *et-Tahbîr fi'l-mu'cemi'l-kebir* (nşr. Münîre Nâcî Sâlim), Bağdad 1395/1975, I, 405-406; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XX, 206; Kureşî, *el-Cevâhirü'l-muhtıyye*, II, 388-390; İbn Kutluboğa, *Tâcü't-terâcim fi men şannefe mine'l-Hanefiyye* (nşr. İbrâhîm Sâlih), Beyrut 1412/1992, s. 122; Sü-yûtî, *Tabakâtü'l-müfessirin* (nşr. Ali Muhammed Ömer), Kahire 1396/1976, s. 64; Dâvûdî, *Tabakâtü'l-müfessirin* (Lecne), I, 287-288; Temimî, *et-Tabakâtü's-seniyye*, IV, 302-303; *Keşfü'z-zunûn*, I, 211, 345; II, 1220, 1414, 1635; Leknevî, *el-Fevâ'idü'l-behiyye*, s. 91-92, 176; Brockelmann, *GAL*, I, 462-463; *Suppl.*, I, 289, 641.

KÂMİL YAŞAROĞLU

KİRMÂNÎ, Şemseddin

(شمس الدین الکرمانی)

Ebû Abdillâh Şemsüddin Muhammed b. Yûsuf b. Ali el-Kirmânî (ö. 786/1384)

Buhârî şârihi, muhaddis ve fakih.

16 Cemâziyelâhir 717'de (26 Ağustos 1317) Kirman'da doğdu. İlk eğitimini babasından aldı. Asıl hocası Adudüddin el-İcî'dir. Onun yanında bulunduğu on iki yıl boyunca kendisinden özellikle dil ve edebiyat konusunda istifade etti, bu sebeple çalışmalarının önemli bir kısmını onun eserleri üzerine yaptı. Kirmânî daha sonra tahsil için Mısır, Şam, Kudüs, Halîl, Mekke, Medine ve Irak bölgelerini dolaştı; ardından Bağdat'a yerleşerek otuz yıldan fazla bir süre öğretimle meşgul oldu. Dolaştığı bölgelerdeki âlimlerden Buhârî'nin *el-Câmi'u's-şâhih*'ini dinledi. Bunlardan, kendisini Buhârî'nin icâzet halkasına bağlayan ve eserin büyük kısmını semâ, geri kalan kısmını da kıraat (arz) yoluyla aldığı Câmiu'l-Ezher muhaddisi Nâsirüddin Muhammed b. Ebû'l-Kâsım el-Fârûkî, Mescid-i Nebevî muhaddisi Ebû'l-Hasan Ali b. Ebû Yûsuf ez-Zerendî ve Harrem-i şerif muhaddisi Cemâleddin Muhammed b. Şehâbeddin el-Ensârî el-Mekki en başta gelenlerdir.

Evinin damından düşmesi sonucu ayağı sakat kalan Kirmânî birçok defa hacca

gitmiş, son haccından dönerken 16 Muharrem 786'da (10 Mart 1384) Ravdu Mühennâ'da (Mihnâ) vefat etmiştir. Cenazesi Bağdat'a getirilerek Ebû İshak eş-Şîrâzî'nin kabri yanında kendisinin hazırladığı mezara defnedilmiş, daha sonra kabrin üzerine kubbe yapılmıştır. Nâsirüddin el-İrâkî, Kirmânî ile Hicaz'da buluştuğunu, onun faziletli bir kimsede olduğunu belirtir. Süyûtî ise Kirmânî'yi hadis, fıkah, tefsir, meânî ve Arap dili alanlarında allâme olarak nitelendirir. Mal ve mevkiye önem vermeyen, kimsesizlere, yoksullara ve ilim ehline yardım eden Kirmânî'ye zaman zaman devlet adamlarının istişare için başvurduğu kaydedilmektedir. Oğlu Takıyyüddin Yahyâ da babasının ve İbnü'l-Mülakkın'ın *Şahîh-i Buhârî* şerhlerini bir araya getiren bir âlimdir (*Keşfü'z-zunûn*, I, 546-547).

Eserleri. 1. el-Kevâkibü'd-derârî fi şerhi Şahîhi'l-Buhârî. Kirmânî'nin, *el-Câmi'u's-şâhih* üzerine yazılan şerhlerin yetersiz olduğunu düşünerek kaleme aldığı bu eseri İbn Hacer bazı hataları bulunduğunu söyleyerek tenkit etmişse de (*ed-Dürerü'l-kâmine*, IV, 311) *Fethu'l-bârî*'de yer yer ona atıfta bulunmuştur (meselâ bk. VI, 447-448; X, 450; XI, 123, 284; XII, 104; XIII, 344, 541). *el-Kevâkibü'd-derârî*'nin bir bölümü ilk defa Kahire'de neşredilmiş (1350), daha sonra eserin tamamının çeşitli baskıları yapılmıştır (I-XXV [12 mücellid], Kahire 1356/1937, 1358/1939; Beyrut 1401/1981; ayrıca bk. *el-CÂMÎU'S-SAHİH [Buhârî]*). **2. en-Nükhûd ve'r-rudûd fi'l-uşûl.** İbnü'l-Hâcib'in *Muhtaşarü's-sûl ve'l-emel fi ilmeyi'l-uşûl ve'l-cedel* adlı eserinin şerhidir. Bazı kaynaklarda müellife nisbet edilen ve *en-Nükhûd* kaleme alınırken faydalanılan yedi meşhur şerhe işaret etmek üzere *es-Seb'atü's-seyyâre* diye anılan eser de muhtemelen bu çalışmadır. *en-Nükhûd ve'r-rudûd*'un başlangıcından fıkah konularının sonuna kadar olan kısmını Muhammed Beşîr Âdem yüksek lisans tezi olarak tahkik etmiştir (1416/1995, *el-Câmiatü'l-İslâmiyye kısmü usûli'l-fıkah [Medine]*). **3. Hâşiye 'alâ Envârî't-tenzil ve esrârî't-te'vîl (Hâşiye 'ale'l-Kâdi Beyzâvî).** Yûsuf sûresine kadar olduğu kaydedilen eserin (*Hediyetü'l-ârifin*, II, 172) bir nüshası Râgıb Paşa Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (nr. 151, 90 varak). **4. Şerhu Ahlâk-i 'Adudiyye** (Kayseri Râşid Efendi Ktp., nr. 1115, vr. 1^a-18^a). **5. et-Tahkîk fi şerhi'l-Fevâ'idü'l-Gıyâsiyye.** Sekkâkî'nin *Miftâhu'l-'ulûm*'undan İcî'nin *el-Fevâ'idü'l-Gıyâsiyye* adıyla ihtisar ettiği meânî, bedî' ve beyâna dair eserin